

VĚDA JDE K LIDU!

Československá společnost
pro šíření politických a vědeckých znalostí
a popularizace věd v Československu ve 20. století

DOUBRAVKA OLŠÁKOVÁ

ACADEMIA
Praha 2014

OBSAH

Poděkování 11

Věda jde k lidu! Československá společnost
pro šíření politických a vědeckých znalostí
a popularizace věd v Československu ve 20. století 15

Od popularizace vědy k pracující inteligenci 17

*(Marx, Engels, Lenin, Stalin – Harmonie Alexeje
Stachanova – Tradice – O stranickosti ve vědě –
Sloužím lidu! – Majerová versus Seifert –
Zrod intelektuála – Socialistická věda)*

Vznik 35

Návrh na založení („Musíme to risknout.“ – Sovětský
vzor – Osobnosti – Porážka – Konec Národního technické-
ho muzea – Barešův odchod – Pragmaticky a bezpartijně –
Prodloužená ruka strany) 35

SSSR dohání Ameriku: zkušenosti VKS(b)

*(Studijní cesta do SSSR – Dohnat
Ameriku! – Struktura)* 50

Nemožnost diskontinuity: zrušené společnosti jako základ nové Společnosti 57

Vytěsnění a nahrazení: Volná myšlenka československá
*(Počátky Volné myšlenky – Emanuel Voska – Lubomír
Milde – Josef Meisner – Konec činnosti – Svaz občanů bez
vyznání – Svaz přátel přírodních a společenských věd –
Církev ateistů)* 58

Sovětizace? Likvidace Dělnické akademie a řízený
zánik Socialistické akademie *(Socialistická akademie –
Statistiky a návštěvnost – Dělnická akademie – Sovětský
vzor – Činnost a statistiky – Na cestě k Únoru – Sloučení –
Masarykova sociologická společnost a Masarykův*

lidovýchovný ústav – Sovětský vzor na scéně – Zánik –
Členové vítání a nevítání) 69

Světloňoši 100

Nové světlo pokroku a vědecké pravdy (*Výzva – Rozsévání
lepšího – Sjezd – Bez zahraničí – Poražení vývojem*) 100
Nástup (1952–1954) (*První statistiky – Problémy*) 109
Slovensko (*Počátky – Osobnosti – Činnost –
Nezájem – Statistiky – Předvolební agitace – Další
sekce – Destalinizace – Shrnutí*) 114
Institucionalizace, politizace, ideologizace? První sjezd
Ústředního výboru Čs. společnosti (1955) (*Kontrola
hierarchie – Neshody – Napjaté vztahy s ČSAV –
Odpovědný úkol inteligence*) 132
Kam s ní? (*Převést či nepřevést? – Podřízení dobrovolných
organizací – Mezi světy*) 145
Financování Čs. společnosti (*Permanentní dluhy –
Virtuální realita*) 151

Kádry ve vedení Čs. společnosti 157

František Šorm versus Josef Macek (*Zamítnutí Josefa
Macka – Varianty – Rezignace, či odvolání?*) 157
Hledá se tajemník (*Prototyp osvětového pracovníka –
„Národní vdovec“ – Karel Kaplan a Čestmír Císař –
Robert Horák*) 162
„Kádrový profil“ (*Funkcionáři a úředníci – Novináři*) 173

Věda na pomoc vesnici 179

(*Proměna venkova – Osvěta v zemědělství –
Osobnosti – Československo-sovětský institut –
Vědci na pomoc zemědělství – Věda na pomoc
vesnici – Ideologizace prostoru*)
Spor o Viljamsovu travoplní soustavu
(*Institucionalizace – Sovětská agrobiologie a travoplní
soustava – Překrucování sovětské vědy – Mičurinův
odkaz?*) 191

1956: Pokus o rehabilitaci československé vědy 201

*(Napětí – Konec ideologie ve vědě? – Přiznání neúspěchu –
Vymezování se – Projev Františka Šorma – Závěry)*

Vědci v řadách Čs. společnosti 212

Převýchova vědce: případ Jaroslava Šafránka
*(Oběť vlastních úspěchů – Ideologická senzace –
Starý pes a nové kousky)* 213

Lékařské vědy (Václav Šváb – Karel Přerovský –
Zdeněk Franc – Ferdinand Démant – Otakar Teyschl –
Josef Linhart – Miroslav Prokopec) 218

Humanitní vědy (Miroslav Hysko – Otakar Nahodil –
František Kavka – Václav Král – Josef Kočí – Lev Hanzel –
Mikuláš Písch – Miloš Gosiorovský – Miloš Tomčík –
Československá historická společnost) 223

Sociální vědy (Milan Majchar – Viktor Pavlenda –
Právní sekce – Ladislav Schubert) 231

Přírodní a technické vědy (Ladislav Štourač – Rudolf
Borišek – Karel Kalný – Ferdinand Prantl – Karel Vigner –
Jaroslav Hausman – Bohumír Kula – Oldřich Benda –
Jaroslav Bína – Otakar Švarc) 234

Josef Macek v čele Čs. společnosti 241

Nástup Josefa Macka do vedení (Nový výzkum,
nové metody? – Přednáškové a publikační
aktivity – Ideologizace?) 241

Sovětský vzor po 10 letech (Struktura – Masová
společnost) 250

Sovětská inspirace pod taktovkou Josefa Macka
*(Poprvé na zkušenou – Všechna popularizace vědy lidu –
Vlastní poznámky členů delegace – Sovětská delegace
v ČSR – Nové výzvy – Zákon o osvětové činnosti)* 255

Planetária lidu 272

(Astronomie a ideologie – Zrod planetárií v ČSR – Zeissova planetária – Planetária a lidové hvězdárny v Československu – Návštěvnost – Vladimír Vanýsek – Planetárium do každého okresu! – Shrnutí)

Kukuřice a boj proti revizionismu 286

*(Vědecko-ateistická propaganda – Filozofie a mezinárodní politika – Společenské a přírodní vědy – Kukuřice a technika – Formy popularizace – Diskuse Josefa Macka s ÚV KSČ – Muzeum ateismu – Závěrečná doporučení – Vymezení role – Kolovratský palác)
II. sjezd (Sputnik a úkoly inteligence – Dluhy) 298*

Ediční politika 304

(Československá Nauka i žizň: Věda a život – Mezinárodní politika – Problémy s šéfredaktorem – Distribuce – Socialistický „networking“ – Dějiny a současnost – Ediční řady – Československá vlastivěda – Celkový přehled)

Lidové univerzity a akademie 326

(Lidové univerzity – Lidové akademie – Specializace – Organizace – Vývoj a expanze – Popularizace matematiky – SSSR se učí od Československa – Institucionalizace mimoškolního vzdělávání)

Mezinárodní spolupráce přes železnou oponu 373

*(Sesterské organizace – Poptávka po Šikovi)
Inspirující věda Sovětského svazu (Pjotr Kapica a ÚV KSSS – Ideologický dohled – Vědecký ateismus) 378
Socialistické státy: Polsko, Maďarsko, Rumunsko (Leopold Infeld a Polsko – Maďarsko a Rumunsko) 383
Kapitalistické země: Rakousko, Švédsko a norská fenomenologie (Komunistická frakce rakouských*

horolezců – Josef Macek v Tyrolsku – Ernst Fischer
a Walter Hollitscher – Švédsko a norská fenomenologie
v Čechách) 386

NDR a otevření diskuse o vztahu křesťanství
a marxismu (Výměna odborníků – Německý marxismus
a křesťanství) 393

Bernal, Garaudy et compadres (John Desmond
Bernal – Roger Garaudy – Jan Patočka a Garaudy –
Paulusgesellschaft – Francouzský renegát – Světlo ze
západu) 398

Výchova k ateismu 410

(Marx, Engels a Lenin – Likvidace bezvěrectví i církví –
Počátky výchovy k ateismu – Prospívá dítěti náboženská
výchova? – Ediční plány – Ateismus ve filmu – Výzkum
a vzorní učitelé – Publikace a školení – Ateistická politika
na školách – Nový pokus – Realizace – Výsledky – ČSAV –
Normalizace – Vyrovnání se s vývojem 1968–69 –
Nepodporovat disent)

Reorganizace ve stopách usnesení ÚV KSSS 451

(Na venkov! – Lektorské skupiny a vědecko-metodické
rady – Reorganizace ústředí – Kontrolní zpráva o průběhu
reorganizace – Publikační činnost)

Konec hry na zlepšovatele 464

(Ekonomické důsledky zlepšovatelského hnutí –
Zpráva o budovatelské otupělosti – Konec hry)

1965: Konec nadějí 472

(V zajetí stereotypu – Všechnu vědu lidu – Koordinační
výbor – Opakovaný návrh na svolání – Auerspergova
zpráva... – ...a kauza Ivan Sviták – Počátek konce –
Vzpoura! – Dějiny a současnost versus Václav Král –
Konec ĎaSu – Petice 330 – „Léta jsme tam odkládali...“ –
Kontrolní zpráva k Poslání o stavu kulturních časopisů

(1965) – III. sjezd – Výstraha – Drtivá kritika – Konec Josefa Macka – Přestat papouškovat po KSČ! – Nástup Ivana Mála)
Kdo chce kam? (Josef Macek – Ivan Málek – Federalizační záminka) 533

1968: Před a po 541

Výzva (Akční programy – Srpen 1968 – Akční program Socialistické akademie – Sjezd v březnu 1969 – Hra na sluhy a na pány – Čistky 1969 – Politická konsolidace) 541
Labuť píseň Horizontu (Emanuel Mandler – Na pomoc politickému vzdělávání) 562
Oslavy 100. výročí narození V. I. Lenina (Záminka pro ÚV KSSS) 566
Levá fronta (Levicovi „ultras“ – Sloučení – Václav Král: Od ledna do srpna 1968 – Vytlačení „ultras“) 569

Definitivní tečka za anarchií 578

(Socialistická společnost pro vědu, kulturu a politiku – Poučení – Stabilizace a návrat – Brežněv a Lenin – Členská základna)
Medaile Ladislava Štolla (Jak jsme začínali? – Diferenciace?) 589

Místo závěru 595

Resumé: Věda jde k lidu! 602

English resumé: Science Goes to People! 617

Prameny a literatura 633

Seznam vyobrazení 654

Seznam příloh 657

Seznam tabulek 659

Seznam zkratk 661

Rejstřík 665